

محسن شاه‌حسینی^۱

سمیناری تحت عنوان فوق در ساختمان مجلس عالی نخجوان با حضور «واصف طالب‌اف» رئیس مجلس عالی نخجوان و روسای دانشگاه دولتی و آکادمی علوم نخجوان در تاریخ ۱۹ خرداد ۱۳۸۵ تشکیل گردید.

در این سمینار که با حضور یکصد میهمان از جمله آقای زارع سرکنسول جمهوری اسلامی ایران در نخجوان، آقای اسماعیل صفایوجیر سرکنسول ترکیه، کارشناسان سیاسی دو کنسولگری، مقامات و شخصیت‌های نخجوانی و برخی شخصیت‌های ترکی و ایرانی (مقیم خارج) برگزار شد، پیرامون وضعیت نخجوان از نظر تاریخی و اثبات تعلق آن به قوم آذری سخنانی به تفصیل بیان شد. نمایشگاه کوچکی نیز از کتابهای مربوط به آذربایجان و نخجوان در کنار سالن سخنرانی برگزار شده بود. مطالبی که از سوی سخنرانان خصوصاً «رئیس مجلس عالی نخجوان» در سمینار بیان شد، بیش از آنکه حقایق تاریخی در خصوص نخجوان باشد بیشتر تحریفهای تاریخی برای اثبات حاکمیت قوم آذری بر نخجوان و آذربایجان از ابتدای خلقت بشر تا کنون بود (با استناد به غارهای انسانهای اولیه و نقوش روی صخره‌ها در منطقه «گمی قابا» مربوط به هزاره چهارم قبل از میلاد). مطالبی که برای اثبات آذری بودن و مستقل بودن سرزمین آذربایجان و نخجوان بیان شد در زیر می‌آید:

سخنان «واصف طالب‌اف»

این سمینار را بعنوان نتیجه کارهای انجام شده در زمینه توسعه علم و اقتصاد نخجوان می‌بینیم. توسعه نخجوان بعنوان یک دستاورد مهم برای آذربایجان محسوب

۱. آقای محسن شاه‌حسینی - سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران - نخجوان

می‌شود. بی تردید این سمینار در این خصوص به ما جوابهایی را خواهد داد. برگزاری سمینار در منطقه‌ای که راه ابریشم قدیمی از آنجا عبور می‌کرد، اهمیت و تاریخی بودن آنرا بیان می‌کند. در این سمینار بین‌المللی، دانشمندان و محققان و نمایندگان علمی از کشورهای دوست و برادر ما، ترکیه و ایران شرکت نموده‌اند.

این سمینار بین‌المللی در تاریخی برگزار می‌شود که برای آذربایجان خیلی مهم است. پانزدهم ژوئن روز نجات ملی آذربایجان است. مردم آذربایجان و نخجوان در چنین روزی به رهبری «حیدر علی‌اف» از هرج و مرج و بی‌سامانی نجات پیدا کرده و شاهد به حکومت رسیدن یک دولت مقتدر تحت رهبری «حیدر علی‌اف» بودند. اگر آمدن ایشان به حکومت و برگشت ایشان به آذربایجان نبود، از نام و استقلال آذربایجان نیز خبری نبود. آذربایجان با سیاست «حیدر علی‌اف» حرکت می‌کند. این سیاست من جمله توسعه علم، آموختن و آموزش فرهنگ آذربایجانی، امروز از طرف «الهام علی‌اف» با موفقیت ادامه دارد.

نخجوان سرزمین قدیمی آذربایجان است که تاریخ رنگینی دارد. این مملکت سالهای طولانی مرکز تجاری شرق، علم و فرهنگ بوده است. نخجوان به دولت آذربایجان نیز هدیه‌های زیادی داده است. این سرزمین در طول هزاران سال، همیشه در ترکیب آذربایجان بوده است. در قرن ۱۰ «شاهنشاهی نخجوان» تاسیس گردید. در سالهای دهه ۳۰ قرن دوازدهم تا ۱۱۷۵ پایتخت دولت «آتایلر» و از نوامبر ۱۹۱۸ پایتخت حکومت «ارس ترک» بوده است. از سال ۱۷۴۷ در اراضی آذربایجان ۱۸ «خانلیق»^۱ تاسیس شد که یکی از آنها «خانلیق نخجوان» بود.

شرایط خوب جغرافیایی نخجوان از دوران پاله اولیت^۲ باعث سکونت مردم در اینجا بوده و از طرف دیگر، فاتحان و دولتهای بزرگ را نیز به این محل جلب کرده است. در قرن هشتم قبل از میلاد در ترکیب دولت مانا^۳ بود و در قرن ۷ قبل از میلاد بدست سکیفها افتاد، بعدها از طرف «میدیا» اشغال شد و در قرن ۴ قبل از میلاد، اسکندر مقدونی آنرا غارت کرد. در قرن دوم قبل از

۱. خانلیق همان خانات است که ابتدا توسط روسها و سپس آذری‌ها به مناطق خان نشینی اطلاق شد که تحت قلمرو دولت ایران بود.

2. PALEOLIT

میلاد، میدان نبرد رومیها و پارفیالیها بود و تحت حاکمت ساسانی‌ها قرار گرفت. در سال ۶۲۴ میلادی از طرف بیزانسها اشغال شد و در قرن ۷ میلادی به هجومهای عربها سینه گشود، در قرنها ۱۳-۱۴ میلادی مغولها به این سرزمین حمله نمودند.

امروز نیز از سوی کشورهای مختلف، سرزمین نخجوان مورد ادعا قرار می‌گیرد. ۲۰٪ اراضی آذربایجان و روستای «کرکی» نخجوان در حال حاضر در اشغال ارامنه است. آنها در طول قرن گذشته چندین بار به اراضی نخجوان هجوم آوردند، روستاها را ویران کرده و مردم را بقتل رساندند. اما نتوانستند اراده اتحاد مردم نخجوان و آذربایجان را بشکنند. نخجوان چندین بار سوخته و خاکستر شده ولی خم نشده است. از میان این خاکستر بیرون آمده، عادات و رسوم خود و تمامیت ارضی خود را حفظ نموده است. فرهنگ و بناهای هر دولت و کشوری از قدمت آن خبر می‌دهد در اینجا یک جمله از «حیدر علی اف» بیاد افتاد که گفت: «نخجوان مملکتی است که بناهای تاریخی آذربایجان را در خود جمع کرده است.»

فرهنگ و آداب و رسوم کشف شده از این غارها، نقوش تاریخی روی صخره‌ها، همگی گواه بر اصالت تاریخی این قوم است. امروز در نخجوان غارهای «قازما» «اصحاب کهف» و «کیلیت» وجود دارد که انسانهای اولیه در آنها زندگی کرده‌اند. در اواخر هزاره چهارم قبل از میلاد و اوایل هزاره دوم قبل از میلاد در اراضی نخجوان شهرهای قلعه‌ای «اغلان قلعه - چالخان قلعه - گووژر قلعه» بوجود آمده است. نقوش روی صخره‌ها در «گمی قایا» به هزاره چهارم قبل از میلاد برمی‌گردد.

«معمار عجمی» نخجوانی امکانات بی‌پایان علم آذربایجان را بنمایش گذاشته و مقبره‌های پرشکوه «مومنه خاتون» و «یوسف کوسیر اگلو» را به یادگار گذاشته است.

تمام اینها در نوبت اول نشانگر چیست؟ نشانگر آنست که در طول تاریخ بشریت، این سرزمین وطن ترکهای آذربایجان بوده است. بناهای تاریخی و قدیمی که اجداد ما از خود به ارث گذاشته‌اند، این مطلب را ثابت می‌کند و اینجا همیشه اینگونه خواهد ماند.

یکی از ارزشمندترین ثروت‌های نخجوان «خودمختاری» آن است. این مسئله در سال

۱۹۱۹ در قفقاز، در سال ۱۹۲۰-۱۹۱۸ در پارلمان جمهوری خلق آذربایجان، در شهرداری تبریز و خانلیق «ماکو»^۱، در سال ۱۹۱۹ در کنفرانس صلح «ورسای»، در سال ۱۹۲۰-۱۹۲۱ در کمیته‌های انقلاب آذربایجان و ارمنستان، در ۱۹۲۱-۱۹۲۰ در اداره سیاسی حزب بلشویک روسیه و در اداره کمیساریایی خلق روسیه، چندین بار مورد مذاکره قرار گرفته است. خودمختاری نخجوان در ۹۲۱ با امضاء دو توافقنامه «قارص» و «مسکو» معین گردید. نخجوان در نتیجه تلاش رهبران ترکیه و آذربایجان، بعد از امضاء این قراردادها در ترکیب آذربایجان، بصورت جمهوری خودمختار تعیین شد و در نتیجه نخجوان از اشغال آرامنه محفوظ ماند.

مرحوم «حیدر علی اف» در ژوئن سال ۱۹۹۰ به نخجوان آمد و در اینجا زندگی کرد. آمدن ایشان باعث شد که نخجوان و خودمختاری آن از توطئه‌های آرامنه نجات یابد. «حیدر علی اف» در آن زمان بصورت خصوصی و غیرآشکار در پارلمان نخجوان سخنرانی می نمود و طی مسافرتی به ترکیه، بار دیگر قرار داد قارص - مسکو را مطرح نموده و جهان را با حیل‌های آرامنه آشنا ساخت. ایشان چنین می گفتند: «خودمختاری نخجوان یک موفقیت تاریخی است و ما بایستی آنرا حفظ کنیم. خودمختاری نخجوان عامل بزرگی است برای پس گرفتن سرزمینهای از دست رفته آن. ما باید این عامل را نیز حفظ کنیم.» بعد از استقلال آذربایجان مراسم‌هایی برای هفتاد و پنجمین و هشتادمین سالگرد نخجوان بطور رسمی برگزار گردید...

ده سال قبل در ۱۹۹۶ کتب مربوط به نخجوان را جمع‌آوری کرده و برای سمینار بین‌المللی «نخجوان در منابع بین‌المللی» آماده کردیم. معلوم شد که در خصوص نخجوان فقط ۲۰ کتاب چاپ شده است و با بررسی این کتب مشخص شد که در اکثریت آنها آمارها براساس آمار ارائه شده از سوی روسیه (شوروی) بوده است. نتیجه سمینار «نخجوان در منابع بین‌المللی» آن شد که، تاریخ و حقایق نخجوان مجدداً بررسی شده و چاپ گردید.

از سال ۱۹۹۶ الی ۲۰۰۶ درباره تاریخ نخجوان، طبیعت، جغرافی، قتل‌عام‌های دسته جمعی در نخجوان، ۳۲ کنفرانس و سمینار بین‌المللی برگزار شده است و ۲۰ پایان‌نامه دکترا و

۱. یکی از شهرهای استان آذربایجان غربی کشورمان

بیش از ۳۰ پایان نامه لیسانس در این خصوص نگاشته شده است. بزرگترین موفقیت این دوران، چاپ کتاب یک جلدی «دایرة المعارف نخجوان»^۱ با سعی مرحوم «حیدر علی اف» بود. جناب «الهام علی اف» بمناسبت بزرگداشت هشتادمین سالگرد خودمختاری نخجوان دستور دادند که چاپ جدید کتاب «دایره المعارف نخجوان» بصورت کاملتر در دو جلد منتشر شود. علاوه بر این درباره تاریخ و فرهنگ آذربایجانی، طبیعت، منابع طبیعی و توسعه اقتصادی آذربایجان بیش از ۲۶۰ کتاب چاپ شده است^۲، نرم افزارها و شبکه‌ها و سایتهای اینترنتی مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. مجلس عالی جمهوری خودمختار نخجوان درباره آموختن تاریخ نخجوان، حفظ و ثبت بناهای تاریخی موجود در نخجوان، ۱۰ قانون مجزا به تصویب رسانده است.

برخلاف ادعاهای ارامنه، بناهای تاریخی و آثار باستانی موجود در نخجوان حفظ می‌شوند.^۳ بنیانگذار تمام اینها مرحوم «حیدر علی اف» بود. در نتیجه سعی ایشان بود که مقبره «مومنه خاتون»، «قره‌باغلار»، «غار اصحاب کهف»، «امامزاده»، «ابنیه بوزخانه»، «حمام زیرزمینی در اطراف بازار چای»، «حمام شرق»، «آرامگاه یوسف کوسیر اغلو»، «سرای خان»، «پل آذا در اردوباد»، «ابنیه قدیمی زورخانه»، و «مجتمع خانگاه در جلفا»، تعمیر و نوسازی شده‌اند. علاوه بر اینها، برای آموختن و حفظ مجسمه‌های قدیمی «قوچ» که از سنگ ساخته شده‌اند، موزه‌ای در فضای باز تاسیس گردید. آرامگاهی نیز برای «حسین جاوید» ساخته شد. برای بررسی و تحقیق و اطلاع‌رسانی در خصوص نقوش «گمی قاپا» گروه تحقیقاتی تشکیل شد و کار بررسی و تحقیق و اطلاع‌رسانی در مورد بناها و آثار باستانی در نخجوان شروع شده است. تاسیس آکادمی علوم نخجوان نیز نشانگر اهمیت نخجوان‌شناسی می‌باشد. امروزه مسئله اصلی ما، حل مشکل محاصره اقتصادی، افتتاح صنایع جدید، تامین اشتغال و توسعه علم و بهداشت می‌باشد. مردم

۱. کتاب «دائرة المعارف نخجوان» با کمک ترکیه در استانبول منتشر شده است.

۲. یکی از این کتابها تحت عنوان «تاریخ ترکان ایران» از سوی محمدتقی زهتابی در باکو نوشته شده و توسط علی احمدیان، ترجمه و نشر اختر در تبریز (۱۳۸۱) آنرا منتشر کرده است. این کتاب سه بار در ایران تجدید چاپ شده و عین سخنان و اصف طالب اف در خصوص قوم آذری را با کینه‌توزی عجیبی علیه آریایی‌ها بیان می‌نماید.

۳. ارامنه مدعی هستند که کلیه بناها و آثار تاریخی آنها در نخجوان، حتی گورستان آنها را نابود کرده‌اند.

در نتیجه اصلاحات موجود به آینده امیدوار شده و با علاقه بیشتری کار می‌کنند. من سخنانم را با جمله‌ای از «حیدر علی‌اف» به پایان می‌برم که گفتند: «نخجوان از نظر جغرافیایی از آذربایجان جدا شده و در وضعیت محاصره زندگی می‌کند و در معرض ادعاهای سرزمینی از سوی همسایه ما می‌باشد. نخجوان هنوز هم به باز کردن صفحات بسته تاریخ خود احتیاج دارد. این سرزمین که تاریخ و فرهنگ آذربایجان را در خود جمع کرده، باید بشکل کامل به ملتمان و همچنین به جامعه جهانی شناسانده شود و باید در خصوص مقابله با تحریف تاریخ این سرزمین کار شود.» من امیدوارم که این سمینار بتواند در این خصوص، کارهای مفیدی انجام دهد و در این راه از استقامت خوبی برخوردار باشد. من برای همه شما آرزوی موفقیت دارم.

پس از سخنان رئیس مجلس عالی نخجوان ابتدا آقای «یعقوب محموداف» رئیس دانشکده تاریخ آکادمی ملی علوم آذربایجان (باکو) تحت عنوان «نخجوان در تاریخ و تاریخ ما» سخنرانی نمود و سپس آقای «اسماعیل حاجی‌اف» رئیس آکادمی علوم نخجوان درباره «بی‌بایه بودن ادعاهای ارضی آرامنه بر روی نخجوان و حقایق تاریخی» صحبت کرد. آقای «عیسی حبیب بیگلی» رئیس دانشگاه دولتی نخجوان نیز درباره «محیط ادبی و فرهنگی در نخجوان، مراحل تاریخی و پیشرفتهای معاصر» سخنرانی بیان داشت.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی